

Prof.zw. Grażyna Korpala
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademii Sztuk Pięknych im J. Matejki w Krakowie
emeritus

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Moniki Supruniuk

pt. „(Nie)zmiennosc. Konserwacja analogowych mediów sztuki audiowizualnej”
wykonanej pod opieką promotora prof. dr hab. Marzenny Ciechańskiej, sporządzona
w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki
plastyczne i konserwacja i restauracja dzieł sztuki na Wydziale Konserwacji
i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Na wstępie chciałabym zaznaczyć, że prezentowana dysertacja mgr Moniki Supruniuk jest
ważnym nowatorskim opracowaniem w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego
i w pełni odpowiada stawianym wymogom pracy doktorskiej.

Wraz z ewolucją definicji dzieła sztuki czy pojęcia zabytku poszerza się zakres
podejmowanych problemów przez konserwatorów dzieł sztuki. Ochrona czy konserwacja
najnowszych zjawisk w sztuce wymaga z pozoru odmiennych działań konserwatorskich
w stosunku do tradycyjnie podejmowanych. Zmiana myślenia o materii w sztuce ma
decydujący wpływ na zdefiniowanie celów i metodologii konserwacji dzieł sztuki. W tym
aspekcie szczególne miejsce zajmuje konserwacja mediów sztuki audiowizualnej. Potrzeba
ochrony tego typu dzieł jest bezdyskusyjna wymaga jednak zmiany mentalnej, bowiem nowe
media stoją poniekąd w opozycji do dzieła sztuki w pojęciu tradycyjnym. Monika
Supruniuk z pełną odpowiedzialnością i znanstwem podchodzi do tego zadania. Proces
twórczy w kontekście mediów sztuki audiowizualnej oparty na masowej reprodukcji,
oderwany od tego co określamy materią dzieła czy obecnie definiowanego autentyzmu,
wymagał przeformułowania pojęć i opracowania nowej strategii konserwatorskiej - jak
interpretować materię traktowaną jako tymczasowy nośnik, gdzie kontakt z twórcą odbywa
się przy udziale przekazywanych, jak rozumieć pojęcia unikatowości. Równocześnie
w powszechnym mniemaniu pokutuje pogląd, że zachowanie analogowych mediów to
zadanie czysto techniczne. Aliści taśma jest podłożem obrazu, jest nośnikiem dzieła, kreacji
artystycznej, stąd konieczność szerszego spojrzenia na granice dozwolonej ingerencji, przy
równoczesnym uwzględnieniu wszystkich kontekstów związanych z jej powstaniem
i prezentacją. Jak słusznie cytuje Autorka (... *analogowe media stają się równoprawnym
artystycznym środkiem wyrazu...*)¹ w tym też duchu odpowiada na fundamentalne pytania
czy taśma filmowa i magnetyczna jest tylko technicznym nośnikiem? i dalej czy zarazem
idei? Czy i jak dalece technika utrwalenia obrazu w połączeniu z projekcją przybliża
autentyczny przekaz, przybliża przeżycie będące w zamyśle twórcy? Czy odczytanie idei
twórczej autora dzieła, w połączeniu z techniką utrwalenia obrazu i techniką jego
odtworzenia to wystarczające działania, które należy uwzględnić w procesie konserwacji?
Jak zaznacza dzieło nie znajduje się jedynie na taśmie filmowej czy magnetycznej jest to
część jego zapisu, dzieło tkwi w tym co doświadczamy podczas projekcji. Odbiór dzieła jest

¹ A. Marzec, *Estetyka postcyfrowa- sztuka niedoskonałości, zakłóceń i rozkładu*, Tekstualia 2017, nr2(49),
s.47

każdorazowo aktualizowany, każdorazowo pojawia się problem czasu, odbiorcy i przestrzeni. Monika Supurnik ukazuje złożoność problemu oraz wielotorowości działań dotyczących identyfikacji, konserwacji i prezentacji dzieł audiowizualnych zarejestrowanych na taśmach filmowych i magnetycznych, zwłaszcza tych z poza obiegu kinowego.

W pierwszej części pracy poświęconej sztuce mediów technicznych Autorka sięga do źródeł obrazu ruchomego, skupia się na podwójnym znaczeniu pojęcia *techné* jako techniki i jako sztuki. Przedstawia wpływ fotografii i filmu na nowe kierunki w sztuce, a także opisuje ewolucję sztuki mediów audiowizualnych w kontekście nurtów artystycznych XX wieku. Wyjaśnia znaczenie „nowych mediów”, tłumaczy pojęcia związane z filmem i video. W tym kontekście słusznie wskazuje, że taśma filmowa w przeciwieństwie do techniki cyfrowej posiada znamiona „autentyczności” dzieła sztuki ruchomego obrazu. W ciekawie zredagowanym i wzbogaconym cytatami tekście, odnajdujemy ważne zagadnienia poświęcone ewolucji sztuki mediów audiowizualnych, uwagi dotyczące kontekstu i umiejscowienia w czasoprzestrzeni dzieła sztuki, czynników wpływających na przyswajanie aury przez odbiorcę, jak również relacji analogowych mediów względem innych dominujących w tym czasie zjawisk związanych z techniką cyfrową. Wysoko oceniam przytoczone treści. Z pełnym uznaniem odnoszę się do prezentowanych rozważań i nie mogę oprzeć się wrażeniu, jak dalece patronuje im duch arystotelesowskiej wykładni.

Druga część dysertacji to obszerna wiedza z zakresu budowy, materiałów, produkcji, zapisu dźwięku taśm filmowych i magnetycznych, to analiza nośników i co niezwykle ważna ukazanie zależności zachodzących pomiędzy składowymi taśm filmowych.

Autorka systematyzuje wiedzę dotyczącą identyfikacji i degradacji tworzyw stosowanych w nośnikach analogowych, podkreślając jak dalece poznanie najczęściej występujących np. tworzyw sztucznych stosowanych do wyroby taśm filmowych i magnetycznych będzie determinowało ustalenie odpowiednich metod konserwatorsko- restauratorskich. Rozpoznanie zniszczeń powierzchni taśm filmowych i magnetycznych wiąże się nie tylko z analizą wizualną ale z dalece posuniętymi badaniami fizyko-chemicznymi czy też badaniami związanymi z biodegradacją podłoża taśm filmowych i magnetycznych oraz dodatków. Analizuje zjawiska związane z powielaniem, naświetlaniem czy odtwarzaniem taśm magnetycznych. Zasygnalizowane za ledwie w recenzji problemy, zostały z dużym znawstwem zebrane, rozpoznane i zwięźle opisane przez Autorkę. To swoiste *vademecum* po świecie analogowych mediów audiowizualnych.

Dysponując tak wnikliwie przebadanym materiałem, Doktorantka w trzeciej części przechodzi do zagadnień konserwatorskich w odniesieniu do strategii zachowania filmu i wideo. Na wstępie szeroko omawia, dotychczasową literaturę, przywołuje przedsięwzięcia badawcze, organizacje, środowiska muzealne oraz archiwalne, zajmujące się sztuką ruchomego obrazu, przybliży stan badań i konserwacji filmu i wideo. Słusznie podkreśla, że żadna z przywołanych publikacji nie porusza w szczegółowy sposób zagadnień związanych z konserwacją analogowych nośników audio video. Zaznacza, że do najbardziej aktualnych należy wydana w 2013 roku praca doktorska Elżbiety Wysockiej. Na marginesie dodam, że miałam przyjemność recenzować przywołaną tutaj znakomitą pracę Wysockiej, tym bardziej, po 9 latach z przyjemnością analizuję niezwykle ważną kolejną bardzo dobrą pracę autorstwa Moniki Supruniuk. Opisane historyczne i aktualne metody oraz strategie konserwatorskie, a także konserwacja urządzeń technicznych stanowią niezwykle ważny kolejny etap w rozwoju konserwacji i restauracji mediów audiowizualnych zarejestrowanych na taśmach filmowych i magnetycznych..

Zwieńczeniem tej nowatorskiej pracy jest konserwacja i prezentacja 12 cm taśmy aparatu „OKO” oraz konserwacja i rekonstrukcja brakujących części aparatu „OKO”. Analiza studium przypadku jaką była dla Autorki konserwacja i projekcja filmu zarejestrowanego na taśmie z aparatu „OKO” Kazimierza Proszyńskiego, jest odpowiedzią na postawione w na

wstępie w pracy pytania dotyczące taśm filmowych i ich projekcji, zarazem potwierdzeniem, że dopiero połączenie tych dwóch elementów stanowi unikatowe „autentyczne” wydarzenie.

Głęboka refleksja zawarta w dysertacji jest jeszcze jednym przyczynkiem, do dyskusji, jak dalece ważną rolę odgrywa „prawda zawarta w materii.” Weryfikuje również klasyczne teorie konserwacji i restauracji dzieł sztuki związane z do autentycznością i integralnością dzieła w odniesieniu do filmu i video. Rozważania teoretyczne jak i rys historyczny, prowadzone analizy oraz zrealizowane prace mają charakter oryginalnych autorskich przemyśleń.

Autorka zachowuje dystans do swoich osiągnięć badawczych, teoretycznych, dokumentacyjnych i praktycznych zaznacza, że jej wnioski i zalecenia konserwatorskie po latach mogą być nieaktualne. To chwalebne, ale z punktu recenzenta muszą podkreślić, że w pełni wykorzystała szansę stworzenia podstaw do uporządkowania problematyki konserwacji analogowych mediów sztuki audiowizualnej. Obiektywne przedstawienie faktów, szeroka analiza aktualnych możliwości technicznych i ukazanie perspektyw sprawia, że jej praca jest ważnym punktem odniesienia w rozwoju tej specjalizacji. Równocześnie należy podkreślić, że Doktorantka, biorąc pod uwagę śmiertelność delikatnych w swej materialności mediów analogowych, ma pełne zrozumienie dla digitalizacji i tzw. cyfrowej restauracji filmów i wideo (równie przemijającej).

Opracowanie przez Doktorantkę strategii konserwatorskiej w odniesieniu do analogowych nośników sztuki ruchomego obrazu, to bez wątpienia ogromny wkład dla praktycznych działań konserwatorskich. Niestety jak sygnalizuje dalsze losy analogowych mediów sztuki audiowizualnej nie rokują dobrze. To ostatnie chwile kiedy można uzyskać bezpośrednio wiedzę i poznać dotychczasowe praktyczne osiągnięcia ludzi związanych z produkcją i konserwacją analogowych nośników oraz urządzeń audiowizualnych. Odchodzenie pokolenia specjalistów zajmujących się techniką filmową i wideo, a także brak warunków i miejsc zatrudnienia dla kontynuatorów, profesjonalistów w tej dziedzinie pogarsza sytuację. Mam nadzieję, że ta znamienna, zarazem smutna refleksja zdąży dotrzeć do szerokiego grona decydentów odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego.

Recenzując pracę pani Moniki Supruniuk nie sposób pominąć informacji o jej aktywności naukowo badawczej i imponującym dorobku praktycznym. Fascynacja konserwacją mediów sztuki audiowizualnej, wieloletnie doświadczenia, szerokie kontakty z ośrodkami i specjalistami zajmującymi się zachowaniem dziedzictwa sztuki ruchomego obrazu, zdobyta wiedza, ale nade wszystko własne poszukiwania i praktyczne dokonania ukierunkowały odkrywanie nowych kart z zakresu konserwacji mediów sztuki audiowizualnej.

Należy podkreślić że mimo obszernego materiału 467 stron praca jest przejrzyste zredagowana, bogato ilustrowana ze starannie opracowaną wyczerpującą temat bibliografią. W załącznikach odnajdujemy schemat dokumentacji konserwatorskiej taśm filmowych i magnetycznych, przy którego opracowaniu miała Autorka spory udział. Zamieszczono także analizy taśmy filmowej pochodzącej z 1925 roku z ap-aratu „OKO”

Kończąc stwierdzam, że przedstawiona dysertacja, będąca owocem zdobytej przez Autorkę wiedzy, własnych konserwatorskich i artystycznych doświadczeń oraz przemyśleń zasługuje na wysoka ocenę

Konkluzja

Intelektualna, badawcza i artystyczna wartość przedstawionej do oceny pracy spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn.

zmianami) i wnioskuję do Szanownej Rady Dyscypliny i Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie o dopuszczenie mgr Moniki Supruniuk do dalszych etapów przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki.

Kraków 29 . 04 . 2022 rok

Grażyna Korpala

